

Jezus Christus, toch verlosser

Toespraak in de Dominicus Amsterdam, 12 februari 2023

Arjan Broers

Gelezen: Johannes 3, 14-21 en het gedicht Talisman van Mustafa Stitou

1.

Broeders en zusters. Ik red het niet. Ik wilde een toespraak houden over of Jezus Christus ons verlost – en zo ja, hoe dan. Maar: ik red het niet. Ik weet niet hoe te beginnen.

Bij het werken aan dit verhaal, de afgelopen weken, gebeurden er echter twee dingen. Ten eerste: ik hoorde allerlei kleine verhalen van verlossing. Ik zal er drie vertellen vandaag. En ten tweede: ik raakte bevangen door wat Jan Nieuwenhuis me eens vertelde, de dominicaan die hier lang pastor was en die fantastisch kon preken: [ik raakte bevangen door] de vrees hierover te spreken, omdat het zo ongelooflijk groot en mysterieus en *waar* is – en wie ben ik om daar woorden aan te geven?

Eerst een verhaal van verlossing. Of liever: over het verlangen ernaar.

Een advocate stuurde me een persoonlijke reactie op een stukje dat ik op LinkedIn had geplaatst. Het was een column uit onze Dominicuskrant over hoe belangrijk het is om het over God te hebben. Want hoe hebben we het anders over wat ons te boven gaat en wat ons heilig is?

‘Ik durf het niet te *liken*’, schreef de advocate. ‘Want wat zullen mijn collega’s denken?’ Ze vertelde dat ze op haar werk had gesproken over de waarde van *vergeving* in de rechtspraak. Maar het werd niet gewaardeerd. ‘Het was alsof ik een ongeschreven regel overtrad’, schreef ze, ‘zoiets als: we spreken af dat we cynisch zijn; het goede bestaat niet, kijk maar naar de geschiedenis van de mensheid. Zoiets. Het is taboe. Net als God. Bizar en waar.’ [Einde citaat].

Cynisme is misschien wel de ernstigste aandoening die je kunt oplopen in dit wonderlijke bestaan. Maar het komt zo veel voor dat we het haast normaal vinden. Het is een reactie op een kwetsuur, een diepe teleurstelling in jezelf, in een ander of in deze harde wereld. Je kent vast de ervaring. Je wordt geraakt – en sluit je hart. *Zo gaat het nou eenmaal, het is ook altijd hetzelfde* – je harnast je.

2.

‘Joh 3,16’, je ziet het soms op nieuwsfoto’s bij protestacties van reactionaire christenen. Soms staat er alleen maar ‘3.16’. De kenner weet dan genoeg. ‘Want God had de wereld zo lief dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.’

Het is een zinnetje dat als een zweep wordt gebruikt: wij zitten goed, wij zijn *safe*, maar jij gaat verloren. Zoiets. Het zinnetje wordt gebruikt om te oordelen, in de naam van Gods liefde. Er zit dan doorgaans een vrij gruwelijk godsbeeld achter: het idee dat de Vader zijn zoon zond om met zijn bloed onze, of liever mijn *persoonlijke* schuld op voorhand te voldoen. Zo zijn we verlost, in een nogal gruwelijke transactie. Mij rest niets anders dan Vader en Zoon voor eeuwig dankbaar te zijn.

Ja, ik word cynisch over het christendom als ik het ergens zie staan: '3.16'.

Precies daarom koos ik het, voor deze serie over dogma's. Want ik wil niet dat allerlei inhouden van ons geloof geclaimd worden door de harde, al te zekere kant van de christelijke traditie. Dus mijn vraag is: hoe zou het zijn als ik, softe, naar woorden zoekende gelovige, toch hardop zeg dat Jezus Christus verlost? En wat zou dat kunnen betekenen?

Het stukje dat u hoorde staat aan het begin van Johannes. Jezus is in dit vierde en meest poëtische evangelie nogal voortvarend van start gegaan. Na de beroemde opening – *in den beginne was het woord* – beschrijft Johannes het wijnwonder van Kana. Meteen daarna ranselt Jezus de handelaren uit de tempel. En daarna wordt hij, een eenvoudige dorpling zonder diploma's, opgezocht door de geleerde en eerbiedwaardige Nikodemus. Deze spreekt Jezus vriendelijk aan met *rabbi*, meester. Hij opent een leergesprek en vraagt eigenlijk: vertel eens, wat bezielt je?

Opnieuw zet Jezus hoog in. Hij vertelt Nikodemus dat hij niet te veel moet letten op de genezingen en wonderen die hij doet, op wat zichtbaar is, maar vooral op wat onzichtbaar is. Je bent geboren uit een mens van de aarde, zegt hij, maar je kunt opnieuw geboren worden uit de hemel. Als je opnieuw geboren wordt – in geest en water, een verwijzing naar het Scheppingsverhaal – dan kun je *meer* zien, aldus Jezus. Dan zie je Gods rijk. En daarna komen de zinnen die we hoorden, waarin Jezus in de derde persoon over zichzelf spreekt als 'de Mensenzoon'. Nogal abstract en raadselachtig, eigenlijk.

3.

Bent u er nog?

Ik ben op zoek naar wat verlossing zou kunnen zijn.

Ik vertel een verhaal.

Ik ken een vrouw – ik heb gevraagd of ik dit mocht vertellen – die in haar jeugd werd aangerand door een onderwijzer. Haar ouders kwamen toen onvoldoende voor haar op. Een tijd geleden kwam de verlatenheid tevoorschijn die ze toen als kind voelde. Ze nam een tijdje afstand van haar inmiddels bejaarde moeder, want ze kon niet meer doen alsof alles goed was.

Toen vierde ze Kerstmis bij haar broer, die een eind weg woont. Haar moeder was er ook. Na het familiefeest ging ze mee om bij haar moeder te logeren. Toen ze in bed lag kwam haar moeder naar haar toe en vroeg: 'Mag ik je onderstoppen?'

Haar moeder ging bij haar zitten, net als vroeger, op de rand van haar bed. Ze had een gehaakt popje in haar hand, een moeder en een kind. Ze zei: 'Ik heb je angst en verdriet gehoord en gevoeld. En ik ben niet bij machte geweest om iets te zeggen of te doen. Ik zou je zo graag willen geven, alsnog, wat ik toen niet kon.'

Ik heb het nu al een paar keer verteld, dit verhaal, en elke keer raakt het. Omdat het zo waar is, denk ik.

4.

En: het geeft me de moed om nog even door te zoeken, naar wat verlossing is.

De Franse filosoof René Girard liet in zijn werk zien hoe ongelofelijk groot de rol van geweld is in ons samenleven. Hoe frustraties zich opbouwen en opbouwen – en dan een ontlading

krijgen. Geweld roept tegengeweld op, soms alleen maar in de vorm van trauma of wrokkigheid, en dat gaat eindeloos verder.

Een veelgebruikte manier om anders met geweld om te gaan is te zoeken naar een zondebok, iemand die niet terug kan slaan. Na een ontleding op een zondebok kunnen we weer even vooruit. Dat gebeurt in het klein – kijk maar naar families en hun zwarte schapen – en in het groot – kijk maar naar de geschiedenis van de joden.

Het begrip ‘zondebok’ komt overigens uit de Bijbel, het boek Leviticus. Voor de verwoesting van de tempel, in 70 na Christus, vierden de joden Grote Verzoendag door een bok symbolisch te beladen met hun zonden en het beest daarna de woestijn in te jagen. Er zijn zelfs geschriften bekend waarin staat dat de bok een doornenkroon op de kop werd gedrukt.

De Nederlandse dominicaan André Lascaris introduceerde Girard in Nederland. Van hem leerde ik wat het allerbelangrijkste woord is in het optreden van Jezus van Nazareth. En dat is: *vergeving*. Lascaris zei: vergeving is de enige manier om de keten van geweld en tegengeweld echt te doorbreken. Het betekent dat je je wrokkigheid loslaat, je behoefte aan wraak laat varen, dat je besluit oude rekeningen niet te vereffenen. Zo geef je de ander en ook jezelf de kans om vrij te komen van schulden en schuldgevoelens.

Je ontnemt het geweld de macht op tegengeweld. *Neem jezelf de gesel uit handen*, dichtte Mustafa Stitou.

Als je cynisch bent, denk je: ‘Ja, maar zo werkt de wereld niet’. In de verhalen over Jezus zijn er telkens mensen – leerlingen of brave mensen, zoals wij – die zo reageren.

Jezus ging er desondanks mee door en kreeg vooral respons van wie het nodig hadden. Hij raakte aan wie onaanraakbaar was, liet blinden zien en doven horen en lammen lopen - door te vergeven. Omdat, zei hij, deed hij, God ten diepste dat is: barmhartig en genadig, eindeloos, eindeloos barmhartig. Dat wekt tot leven, zelfs wat dood is.

Uiteindelijk *deed* Jezus het, zelf. Hij onderging het geweld dat hem het leven kostte – *en hij sloeg niet terug*. Ook in de verhalen over zijn verrijzenis staat niets over wraak of terugslaan. Jezus was niet reactief, alleen maar aanwezig. Zo ontnam hij het geweld zijn definitieve macht.

Vecht het noodwendige gevecht,
durf te vertrouwen, speel, haak aan
bij de helpende stemmen. Spreek
en stroom en vrees niet, vriend,
uit te monden in verlatenheid.

5.

Misschien heeft dit met verlossing te maken. Dat we helpende stemmen worden. Dat we zo leren te vertrouwen op genade en barmhartigheid dat we loskomen van de keten van geweld. Dat we vrij worden van cynisme, tot in de dood – en zelfs daar voorbij.

En misschien is het verlossing dat jij en ik, dat wij helemaal vrij zijn om met God mee te doen, precies zoals we zijn.

Ik red het niet, ik vind dit zo groot, zo ongelofelijk.

Nog één verhaaltje dan. Om te beginnen.

Ik sprak een man die zijn vader had verteld wat hij gemist had in zijn opgroeien. Het was een pijnlijk verhaal. Zijn vader hoorde hem heel aandachtig aan en zei daarna alleen maar: ‘Ach. Ach jongen toch’.

‘En gek’, zei de man. ‘Dat was genoeg.’

Ach jongen toch.

Ach meisje toch.

Dat we zo aanwezig mogen zijn, bij onszelf, en bij elkaar.

In Jezus’ naam.

Amen